

УДК 371.124

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.79.2.7>**В. В. Радул**

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

БАЗОВІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Будь-яке суспільство потребує формування такої особистості, яка б на належному рівні могла виконувати завдання цього суспільства, тому в сучасних умовах необхідно виокремити базові якості особистості, що зможуть забезпечити ефективність її життєдіяльності.

Окремі дослідники вважають, що глобальна освіта в сучасних умовах є найбільш ефективним засобом позитивного розвитку процесів глобалізації, оскільки лише освічене суспільство й освічене людство можуть розумно й практично протиставити позитивні процеси розвитку негативним, запобігти анархії та насильству. У нинішньому тисячолітті тільки засобами глобальної освіти можна забезпечити активну участь світової науки й громадськості в процесі розвитку цивілізації.

У механізмі функціонування й розвитку соціуму змінюється статус людини. Замість природного індивіда (фізична сила, витривалість), суспільного індивіда (соціальність, виконавчість) з'являється Особистість як авторська особистість (людський капітал, людські ресурси). Визначається це тим, що постіндустріальне виробництво виступає процесом зростаючої інноваційності на швидкозмінній інформаційній та науковій основі.

Враховуючи те, що система освіти – це те, що забезпечує сучасний стан й майбутнє кожної країни в умовах всесвіту, що змінюється, нині ми спостерігаємо процеси об'єднання різних суспільних систем, прискорення розвитку інтеграційних процесів і разом із цим посилення конкуренції в різних сферах життєдіяльності суспільства. Що має робити особистість і як поводитись у таких умовах, ми робимо спробу показати в цій статті.

Ключові слова: особистість, якості особистості, життєдіяльність, глобалізація, критерій.

Постановка проблеми. Сучасні процеси, які відбуваються в усьому світі, характеризуються нестійкістю, короткочасністю, кон'юнктурністю і, на жаль, подекуди й антиморальністю. У зв'язку з цим є потреба ще раз звернути увагу дослідників на проблеми, що стосуються життєдіяльності кожного індивіда, – категоріальні проблеми, в яких міститься зміст загальних (базових) якостей особистості.

Особистість ми розуміємо як цілісність соціальних властивостей людини, продукт суспільного розвитку й залучення індивіда до системи соціальних відносин за допомогою активної предметної діяльності й спілкування. Індивід стає особистістю в процесі освоєння соціальних функцій і розвитку самосвідомості, тобто усвідомлення своєї самототожності й неповторності як суб'єкта діяльності й індивідуальності, однак саме як член соціуму... Формування особистості здійснюється в процесах соціалізації індивіда й спрямованого виховання: освоєння ним соціальних норм і функцій (соціальних ролей) за допомогою оволодіння різноманітними видами й формами діяльності [19, с. 244].

Особистісні властивості є виявленням соціальних якостей індивіда [19, с. 243].

Згідно з К. Юнгом, «особистість – результат найвищої життєвої стійкості, абсолютного сприйняття індивідуально сутнісного й максимально успішного пристосування до суспільно значущого за умови найвищої свободи вибору» [22, с. 191].

Якість розуміємо як філософську категорію, що «виражає невіддільну від буття об'єкта його істотну визначеність, завдяки якій він є саме цим, а не іншим об'єктом. Якість відбиває стійкі зв'язки складених елементів об'єкта, характеризує його специфіку, що дає змогу відрізнити один об'єкт від інших. Саме завдяки якості кожен об'єкт існує й мислиться як щось відмежоване від інших об'єктів. Водночас якість виражає й те загальне, що характеризує весь клас однорідних об'єктів» [19, с. 440–441].

Якості особистості, узагальнені властивості особистості – спрямованість особистості, досвід, особливості психічних процесів, біопсихічні властивості, характер та здібності [14, с. 53].

Свого часу В.О. Сластенін стверджував: «Які б якості та властивості особистості вчителя ми не розвивали, <...> жодна якість не може існувати поза цілісною особистістю й завжди є її проявом, змінює свій зміст і будову залежно від її структури» [18, с. 87].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема емоційної чи достовірної, наукової інформації в процесі характеристики стану особистості, її дій та вчинків завжди була в полі зору різних дослідників.

Вітчизняні дослідники Г.О. Бал, Л.Ф. Бурлачук, Я.В. Галета, В.Ф. Моргун та інші у своїх дослідженнях систематично концентрують увагу на різнома-

нітних аспектах проблем, пов'язаних із вивченням особливостей, характеристик та відповідних якостей особистості.

Головною особливістю людини, що зумовлює значущі характеристики її природи, є системотвірною єдністю особливої об'єктивно заданої твірної активності – діяльності та суб'єктності, що містить необхідність, потребу, здатність та можливість зміни, розширення, проектування такої діяльності, ставлення до неї як до умови свого буття та свого зростання-розвитку в ньому.

Феномен вияву «само» як якісного стану розвитку особистості активно обговорюється в рамках гуманістичної школи (З. Фрейд, Е. Фромм, А. Маслоу, К. Роджерс). Теорію «само» активно доповнюють також ідеї «смисла життя» В. Франкл, «актуалізаторської діяльності» Е. Шостром.

Характеристиками особистості займалися І.Д. Бех, Л.С. Виготський, Е.В. Ільєнков, К.К. Платонов, В.І. Журавльов та інші.

У нинішніх умовах ця проблема досліджується здебільшого у взаємозв'язку із професійним становленням особистості.

Мета статті – показати, що здатність особистості до побудови стратегії життя перетворює її на індивідуальність у масштабах соціуму, культури, індивідуальність, визнану суспільством.

Особистість трансформується у функціональну систему, в якій вона сама (як суб'єкт) відповідним чином інтегрує, зв'язуючи, зіставляючи, використовує різні рівні своєї психологічної організації. При цьому провідним є один «системотвірний» рівень, якість, інколи їх певна комбінація.

Основним завданням історико-еволюційного підходу у вивченні особистості є завдання виявлення закономірностей розвитку людини, яка змінюється у світі, що змінюється.

Соціально-історичний образ життя як джерело розвитку особистості задає індивіду, який з'явився на світ, певний сценарій, втягуючи його у специфічний розпорядок дій. Жорсткість такого розпорядку дій залежить передусім від того, наскільки варіюється в певному соціально-історичному образі життя свобода вибору певних видів діяльності. Умовно мозаїку культур в процесі людської історії можна розмістити біля двох полюсів – полюсу корисності та полюсу гідності.

Виклад основного матеріалу. Нині глобалізаційним процесам в освіті приділяється особлива увага. «Глобалізація освіти, – зауважує Н.В. Наливайко, – це таке кардинальне, якісно нове явище соціального життя, у якому освіту підпорядковано інтересам великих іноземних транснаціональних корпорацій, що нав'язують свої стандарти навчання, мову спілкування без урахування національних особливостей, що витісняють рідні мови як носії самотутніх культур» [13, с. 151].

Так, М.Р. Гінзбург характеризує важливу особливість подвійної природи людини, конкретизує її одночасну належність до духовного й матеріального: «... з одного боку, людина є нескінченністю, з іншого – як істота біологічна вона смертна, тобто скінченна, і її самореалізація за потреби розгортається в часі, звідки постійна незадоволеність цією реалізацією» [6, с. 43].

Здатність особистості до побудови стратегії життя перетворює її на індивідуальність у масштабах соціуму, культури, індивідуальність, визнану суспільством.

Саме явище індивідуальності є можливістю – «шансом», «ресурсом» у розвитку людського роду в його тенденції до змінюваності. Цей шанс, або можливість індивідуалізації, стає тим ресурсом, який має новонароджений індивід і який актуалізує (або ж ні) його особистість. У цьому й полягає механізм самоактуалізації, визначений А. Маслоу [11]. Близька до цієї ідеї й думка Л.С. Виготського про вищі психологічні функції як «оволодіння» нижчими. Йдеться насамперед не про співвіднесеність вищих та нижчих психічних функцій, а про здатність особистості до організації своєї психіки як індивідуальної системи, що забезпечує її відтворення в життєдіяльності – на життєвому шляху [2].

Самодетермінація – організація особистістю внутрішніх умов.

Індивідуальність особистості проявляється не тільки в її внутрішньому «складі», у способі інтеграції усього «арсеналу» її природних, психічних та особистісних якостей, але в її інтеракції як системи з іншими системами.

Вищим і найбільш суттєвим механізмом самореалізації особистості в житті є стратегія життя, тобто відповідність способу життя своїй індивідуальності. Стратегія життя є інтеграцією, узагальненням у житті того, що є суттєвим для особистості, того, що дійсно суттєво безвідносно до неї. Стратегія – здійснення життя як системи, що має індивідуальний характер, інтеракцію з життям. Вона може бути вищою життєвою здатністю особистості як її суб'єкта, де інтегруються життєві здібності – свідомість, активність (ініціатива й відповідальність) та організація часу. Саме ці вищі глобальні життєві здібності інтегруються в загальну здібність до побудови стратегії [3], у якій поєднуються особистість, індивідуальність, суб'єкт.

Зосібна, В.М. Розін пропонує впровадити нове поняття, яке уможливить виокремлення різних режимів життєдіяльності індивіда й допоможе аналізувати їх. Режим життєдіяльності індивіда задається на перетині зовнішньої ситуації («спонукання», спілкування й самовизначення та внутрішньої, щовже задана психічними структурами (реальності, емоції, енергетичний стан тощо) [17, с. 62].

Механізм функціонування й розвитку соціуму змінює статус особи. Замість властивостей при-

родного індивіда (фізична сила, витривалість), суспільного індивіда (соціальність, виконавчість) маємо ознаки авторської особистості (людський капітал, людські ресурси). Це зумовлено тим, що постіндустріальне виробництво є процесом інноваційності, що має швидкозмінне інформаційне та наукове підґрунтя. Рушієм постіндустріалізму, усіх галузей його життєдіяльності (матеріально-виробничої, соціальної, політичної, духовної, сімейно-побутової) є авторська особистість [12, с. 251–259].

Індивідуальністю в історії культури може бути як певна особистість, так і група, клас, коли доводиться діяти в невизначених ситуаціях. Змінюються лише масштаби проблемно-конфліктних ситуацій, а отже, і наслідки дій у цих ситуаціях, їхня роль в історичному процесі [1, с. 280].

Концептуальне з'єднання між рівнями аналізу особистості в системах «роль-для-усіх» та «роль-для-групи» є можливим на основі розробленої В.О. Ядовим концепції диспозиційної регуляції соціальної поведінки особистості [23]. «Вирішальна» сила цієї концепції дає змогу створити соціально-психологічний портрет особистості як представника певної групи.

Концепцію В.О. Ядова об'єднує ідея про те, що, тільки рухаючись від специфічних властивостей діяльності індивіда, що реалізує його ставлення до світу, можна виділити соціально-конкретні риси особистості й передбачити систему її вчинків [23, с. 281]. Одиницею аналізу соціальної поведінки особистості дослідник вважає диспозицію – спрямованість суб'єкта на оцінку й певний спосіб поведінки, що є психологічним вираженням взаємовідношень потреб та конкретних умов діяльності.

Ієрархічні рівні диспозиції є похідними від двох взаємодіючих рядів – ієрархічного ряду умов діяльності, в яких можуть бути опремечені потреби особистості, та ряду потреб [1, с. 281].

Критерієм для встановлення ієрархії умов діяльності В.О. Ядов визначає тривалість часу, протягом якого ситуацію діяльності можна розглядати як порівняно стійку.

Відповідно до цього критерію виокремлюють рівні предметних ситуацій, групового спілкування, різних сфер соціальної діяльності (праця, дозвілля, сімейне життя) та спільних соціальних умов способу життя. За взаємодії потреб та умов діяльності в особистісній структурі утворюються такі рівні диспозицій: елементарні фіксовані установки, спільні фіксовані установки, спільна спрямованість інтересів особистості та системи ціннісних орієнтацій щодо цілей життєдіяльності та засобів їх досягнення. Диспозиції різних рівнів визначають ієрархію рівнів поведінки особистості. Фіксовані елементарні установки детермінують найпростіші поведінкові акти, соціальні установки – вчинки, спільна спрямованість – поведінку, цін-

нісні орієнтації, життєдіяльність загалом. Те, яка диспозиція визначить поведінку в актуальній ситуації, залежить від мети, поставленої суб'єкту.

Використовуючи категорію спільної діяльності, А.В. Петровський упроваджує в соціальну психологію малих груп ідею розвитку соціальної групи. Ця ідея реалізується за допомогою поняття «рівень розвитку групи», де колектив є групою високого рівня розвитку. У колективі, на думку А.В. Петровського, більш яскраво, порівняно з іншими групами, виявляється та, що досліджується. Науковець вивчав багаторівневу структуру міжособистісних стосунків: перший рівень – спільна діяльність, другий – ставлення кожного члена групи до спільної діяльності, третій – феномени міжособистісних взаємин у групі, опосередковані змістом спільної діяльності, четвертий – поверхові виявлення міжособистісних стосунків на зразок симпатій та антипатій, що виникають переважно в процесі безпосереднього емоційного контакту між учасниками групи [1, с. 289].

На підставі зазначеного виникає новий соціально-психологічний феномен міжособистісних взаємин – феномен колективістського самовизначення [1, с. 291].

Суть цього феномена полягає в тому, що ставлення особистості до впливів із боку групи опосередковане цінностями та ідеалами, виробленими в спільній діяльності колективу. Саме колективістське самовизначення, коли виявляється свідома солідарність із цінностями та завданнями колективу, знімає уявну дихотомію «конформізм чи неконформізм». Альтернатива «егоїзм чи альтруїзм» замінюється феноменом колективістської ідентифікації, який виявляється в опосередкованому цінностями та цілями спільної діяльності ставленні до учасника цієї діяльності (до самого себе як до інших членів колективу) [1, с. 292].

Основним завданням історико-еволюційного підходу у вивченні особистості є виявлення закономірностей розвитку людини, яка змінюється в постійно змінюваному світі.

Соціально-історичний спосіб життя як джерело розвитку особистості задає індивіду, який з'явився на світ, певний сценарій, залучаючи його у специфічний порядок дій. Жорсткість такого порядку дій залежить передусім від того, наскільки варіюється в певному соціально-історичному способі життя свобода вибору певних видів діяльності. Умовно культури в процесі людської історії можна поділити на два полюси – корисності та гідності.

У тих культурах, де перевагу має корисність, знеособлена соціотипічна поведінка має переваги порівняно з індивідуальною поведінкою в житті особистості [1, с. 305]. Культура, орієнтована на корисність, передбачає насамперед рівновагу, самозберігання. У таких культурах зменшується дитинство, а старість не цінується.

Культури, зорієнтовані на гідність як фундаментальну значущість соціально-історичного способу життя, цінують особистість незалежно від того, чи можна щось отримати від такої особистості для реалізації будь-якої справи. У таких культурах діти, люди у віці та інваліди вважаються святими [1, с. 305]. Саме ці культури в історико-еволюційному процесі стають більш підготовленими до прийняття індивідуальних рішень у критичних, кризових ситуаціях.

За усіх відмінностей культур корисності чи гідності в кожній із них існують механізми невизначеності, що передбачають індивідуальну поведінку особистості [1, с. 306].

Під соціогенезою в психології розуміють походження та розвиток вищих психічних функцій особистості, міжособистісних взаємин, зумовлених особливостями соціалізації в різних культурах та формаціях [1, с. 205].

У дослідженнях розвитку особистості однобічний еволюціонізм спричиняє те, що культуру та психологію попередників, інших поколінь уважають простішою, примітивнішою, грубішою, нижчою. До того ж забувається, що вони не нижчі й не простіші, а інші, ніж культура тих, хто їх вивчає. Подоланню однобічного еволюціонізму під час вивчення соціогенези процесів розвитку людини сприяє положення про історичну гетерогенність мислення. Це положення полягає у відстоюванні ідеї про існування різних пізнавальних структур у представників відповідного суспільства, соціогенетичну багатопланову особистість [1, с. 266].

Соціальна зрілість – узагальнена характеристика розвитку особистості. У буденному житті часто ототожнюють поняття «соціальна зрілість» та «зрілий вік». Деякі дослідники вважають, що соціальна зрілість є характеристикою рівня розвитку особистості й досягає її не кожен.

У дослідженні болгарського вченого М. Драганова [7, с. 315] виокремлено такі критерії соціальної зрілості: перетворення особистості на повноцінний суб'єкт суспільної діяльності та досягнення певного мінімуму в розвитку.

Поняття «зрілість» характеризує певний стан виховної системи, а саме досягнення цілісності. Зрілість системи передбачає й відповідний розвиток її елементів, тобто здатність кожного з них повністю реалізувати свої функції. Однак зрілість системи не може бути тільки сукупністю її зрілих елементів. Вона також передбачає й повноту взаємозв'язків її елементів, оскільки цілісність – результат їхньої взаємодії [10, с. 190].

Важливими (але не достатніми) ознаками соціальної зрілості особистості можна вважати відповідність певної особистості основним сутнісним характеристикам історичного типу особистості, а також відповідність її індивідуального способу життя способу життя її суспільства [10, с. 190].

Соціальна зрілість – системна якість, стан, рівень розвитку особистості як єдиного цілого. Соціальну зрілість ми визначаємо за практичними діями особистості, за ступенем узгодженості особистого та суспільного життя, суспільних та особистих інтересів.

Соціальна зрілість не може бути сформованою лише зовнішніми впливами певних інститутів виховання на особистість. Вона досягається внаслідок нерозривної єдності виховання й самовиховання, роботи індивіда над власним вдосконаленням [10, с. 198].

Як бачимо, самосвідомість людини формується та функціонує лише в спілкуванні та взаємодії з іншими людьми й завдяки їм. Тільки через «дзеркало» – через інших – люди здатні створити адекватне уявлення про себе.

За слушним зауваженням Л.С. Виготського, «особистість стає для себе тим, чим вона є в собі, через те, чим вона стає» [5, с. 196].

Будь-який індивід не може жити поза суспільним життям. Особистість є індивідуальним буттям й індивідуальною мірою суспільних відношень. Чим багатшою є сукупність соціальних та природних сил, тим яскравішою є індивідуальність, чим біднішою, тим примітивнішою є й сама людина.

Саме тому Л.С. Виготський стверджував: «Усі вищі психічні функції є інтеріоризованими соціальними взаєминами, основою соціальної структури особистості. Їх склад, генетична структура, спосіб дії, тобто уся їхня природа соціальна» [5, с. 198].

В особистому житті втілюється тільки та діяльність, яка виконується людиною вільно, тобто є його самодіяльністю, внутрішньою потребою. Саме така діяльність і дає змогу людині реалізуватися, розкрити свою індивідуальність, розвинути здібності та таланти.

Особисте життя змінюється в процесі розвитку суспільства й тому є конкретно-історичним явищем. Особисте життя – найбільш консервативна частина життя людини, де особливо міцно втримуються старі традиції, ритуали, звичаї [10, с. 65–70].

Відомо, що протягом життя спостерігається постійне перенесення акцентів з індивідуального на суспільне в людській природі (часто без бажання індивіда). Водночас, як стверджує Р. Вельдер, «якими б не були люди, як би не відрізнялися чи були схожими їхні заняття, спосіб життя, характер, рівень інтелекту, через допущення до маси в них починає формуватися деяка колективна душа, що дозволяє відчувати, думати й діяти по-іншому, ніж властиво кожному з них окремо. Ідеї, що виникають при цьому, думки й почуття можуть реалізуватися тільки індивідами, об'єднаними в масу» [4, с. 192].

Успішна ідентичність у сучасних умовах зумовлена здатністю не тільки розвивати індивідуальність, а й відшукувати для своєї підтримки соці-

окультурний контекст, що розкриває таланти й здібності. Основними психологічними факторами в цьому процесі стають рефлексивність (рефлексивна складність), потреба в самопізнанні, потреба в гармонії, культуральний багаж, творча активність.

Одним із творців концепції постматеріалізму вважається Р. Інглхарт. Його дослідження продемонстрували «культурне зрушення», що відбулося у всіх нинішніх постіндустріальних суспільствах, – перехід від цінностей виживання до цінностей самовираження.

Високий рівень екзистенційної безпеки сприяє більш толерантному й відкритому погляду на світ, тоді як зниження рівня безпеки викликає авторитарний рефлекс, що забезпечує «підтримку сильним лідерам, міцну внутрішньогрупову солідарність...» [9, с. 25].

На основі вищих психічних функцій змінюється спосіб самоконтролю, самоорганізації в поведінці. Так, А.О. Деркач та Е.В. Сайко виокремлюють двобічну зумовленість рівнів самоорганізації реальним рівнем розвиненості, потенціалом суб'єктивності індивіда, актуалізацією творчої активності, потребою в реалізації своїх можливостей та зовнішньою необхідністю, призначенням людини, джерелами ініціації поведінки в суспільстві, проектами розвитку самості [8, с. 177].

У поєднанні зовнішніх вимог із внутрішнім самовираженням, їхніх зіткненнях та розв'язанні таких зіткнень визначаються суб'єктивні умови, виникає ідея «справедливості» існування та допустимості прав, формуються морально-правова та соціально-політична свідомість у контексті гармонізації прав та обов'язків [20, с. 622].

Цікавою є теорія К. Роджерса щодо динамічного впливу концепції самовіднесеності на формування якостей індивідуальності суб'єктів свідомості в гуманістичному, екзистенційному та феноменологічному аспектах [24].

Науковець стверджував, що самопрезентація суб'єкта не обов'язково бере участь у формуванні та трансформації якостей його індивідуальності, оскільки дії, які застосовує суб'єкт, реалізуються відповідно до його ціннісних орієнтирів. К. Роджерс вважав, що специфіка формування якостей індивідуальності суб'єкта зумовлена його прагненням до самоідентифікації, самоактуалізації, самовизначення та самореалізації, а отже, індивідуальність є похідною синтезу всіх аспектів самозахоплення, самооцінки, самоповаги, почуття власної гідності та впевненості у своїх силах, орієнтованого на ідеальний образ Его, що реалізується суб'єктом протягом усього життя. Дослідник відстоював концепцію динамічної природи конструкта, що характеризується кардинальними трансформаціями в процесі відтворення суб'єктами самоздійснення соціокультурного досвіду та людських стосунків.

Свідома поведінка є конструктивною та творчою, тобто такою, що утворюється як наслідок пристосувань до постійно змінюваного поля сприйняття [21, с. 162].

Останнє десятиліття ХХ ст. запропонувало культурологічний підхід до осмислення процесів виховання та освіти, за якого гуманітарний смислоформульвальний аспект та гуманістичні основи стають основними.

Культурологічний підхід до осмислення педагогічного процесу – це питання не нової техніки та новітніх технологій, а насамперед світогляду педагога, методологічного осмислення ним педагогічних реалій, нерозривно пов'язаного із цим професійного розвитку та збереження відповідного потенціалу.

Висновки і пропозиції. Визначити проблематику сучасного буття та сучасної людини в контексті культури означає побачити, відчути проблему й шляхи становлення освіти особистості. У такому разі проблема цілісності педагогічного процесу набуває нових аспектів осмислення.

Межі педагогічної думки нині значно розширилися. Педагогіка залучає в мисленнєвий і діяльнісний процеси знання не тільки споріднених наук, з якими вона має безпосередні зв'язки, а й інших наук, з якими вона пов'язана опосередковано.

Внутрішній стан людини вміщує все ставлення до світу, яке виявляється свідомо чи несвідомо в актуальній чи потенційній формах. Як істота людина спрямована до нескінченності, оскільки й нескінченність прагне реалізуватися в кінцевому. Це передбачає розвиток духовного потенціалу ставлення людини до світу, до людини й до самої себе й має стати передумовою, підґрунтям пізнавально-практичних прагнень людини.

Узагальнюючи сказане, зазначимо: сучасні швидкоплинні суспільні процеси потребують динамічної особистості. Змінюючись у цих процесах, динамічна особистість найбільш яскраво виявляє такі якості: зрілість, самодетермінацію, самостійність, культуру.

Список використаної літератури:

1. Асмолов А.Г. Психология личности : учебник. Москва : Изд-во МГУ, 1990. 367 с.
2. Абульханова К.А. О субъекте психической деятельности. Москва : Наука, 1973.
3. Абульханова К.А. Стратегия жизни. Москва: Мысль, 1991.
4. Вельдер Р.К. К вопросу о феномене подсознательной агрессивности. *Общие науки и современность*. 1993. № 3.
5. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций: Из неопубликованных трудов. Москва, 1960.
6. Гинзбург М.Р. Психологическое содержание личностного самоопределения. *Вопросы психологии*. 1994. № 3.

7. Драганов М. Переход к зрелости как этап социализации личности. Идеологический процесс и воспитание личности. Москва, 1980.
8. Деркач А.А. Самореализация – основание акмеологического развития. Москва : Воронеж, 2010.
9. Инглхарт Р. Культурная эволюция. Как изменяются человеческие мотивации и как это изменяет мир. Москва : Мысль, 2018.
10. Коган Л.Н. Человек и его судьба. Москва : Мысль, 1988. 283 с.
11. Маслоу А. Дальние пределы психики. Москва, 2001.
12. Маркин В.Н. Акмеологический принцип развития и самоорганизации человека как парадигма развития социума. *Мир психологии*. 2011. № 2. С. 251–259.
13. Наливайко Н.В. Об ответственности власти перед образованием в глобализационных условиях развития. *Профессиональное образование в современном мире*. 2014. № 1(12). С. 150–156.
14. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий: учеб. пособие для учеб. заведений профтехобразования. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Высшая шк., 1984. 174 с.
15. Радул В.В. Самоопределение как структурно-функциональное качество личности. *Universum: психология и образование*. 2019. № 12(66). С. 7–12.
16. Радул В.В. Соціальна зрілість особистості : монографія. Харків : Мачулін, 2017. 442 с.
17. Розин В.М. Режимы функционирования жизнедеятельности индивида (вменение, общение, самоопределение). *Мир психологии*. 2015. № 3. С. 61–69.
18. Слостенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки. Москва, 1976.
19. Соціолого-педагогічний словник / За заг. ред. В.В. Радула, вид. 2-е. Харків : Мачулін, 2015. 444 с.
20. Философский энциклопедический словарь. Москва, 1989.
21. Шибутани Т. Социальная психология. Москва : Прогресс, 1969. 535 с.
22. Юнг К.Г. О становлении личности. *Конфликты детской души*. Москва, 1995.
23. Ядов В.А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности. Методологические проблемы социальной психологии. Москва, 1975.
24. Rogers C. R. Client-Centered Therapy: Its Current Practice, Implications and Theory. London: Constable and Robinson, 1953.

Radul V. Basic personality traits

The main feature of a person, which determines the significant characteristics of his/her nature, is the system-creating unity of a particular objectively defined creating activity – action and subjectivity, which contains the necessity, need, ability and ability to change, expand, design such activity, treat it as to conditions of its existence and its growth-development in it.

In the personal life only that activity is embodied which is performed freely by person, that is, one's self-activity, and internal need. It is this activity that enables a person to realize oneself, to reveal his/her personality, to develop abilities and talents.

Personal life changes in the course of the development of society and is therefore a specific historical phenomenon.

The subjective experience of the individual becomes possible only as a result of treating oneself as an object involved in the network of objective relations with objects of the surrounding reality and other people. In turn, external objects begin to act for the subject as a world of objects independent of one and one's consciousness, only when the first, elemental act of self-knowledge emerges.

The principle of activity posits the priority of "internal" over "external" in the interpretation of causality of systemic phenomena: the reason for the behavior of the system is "in the inside", and "external" plays the role of conditions that affect only the specific unfolding of the internal cause.

The principle of self-development posits the priority of the "future" over the "past" in the interpretation of the causality of systemic phenomena: the reason for the behavior of the system is in the "future", the "past" plays the role of preconditions that only add specificity in the temporary deployment of the target cause.

The value-semantic structure of the personality necessarily contains a number of characteristics that are relevant to the field of one's social activities. This formation is related to the objective social situation of personality formation, as well as to the characteristic of value orientations, given by the subjective position of the person.

A number of researchers consider identification as a particular social phenomenon, as an existing one, and having a positive motivation, a process in a person's life that is expanding and deepening, constantly improving for oneself and others, as a person's special ability to define oneself and treat oneself in comparison with others and in relations with others, and states that it precedes all forms of determination and self-determination of the individual, expressing the objective need to adapt to society as a real environment of one's existence and at the same time defining it.

Key words: *personality, personality qualities, life, globalization, criterion.*